

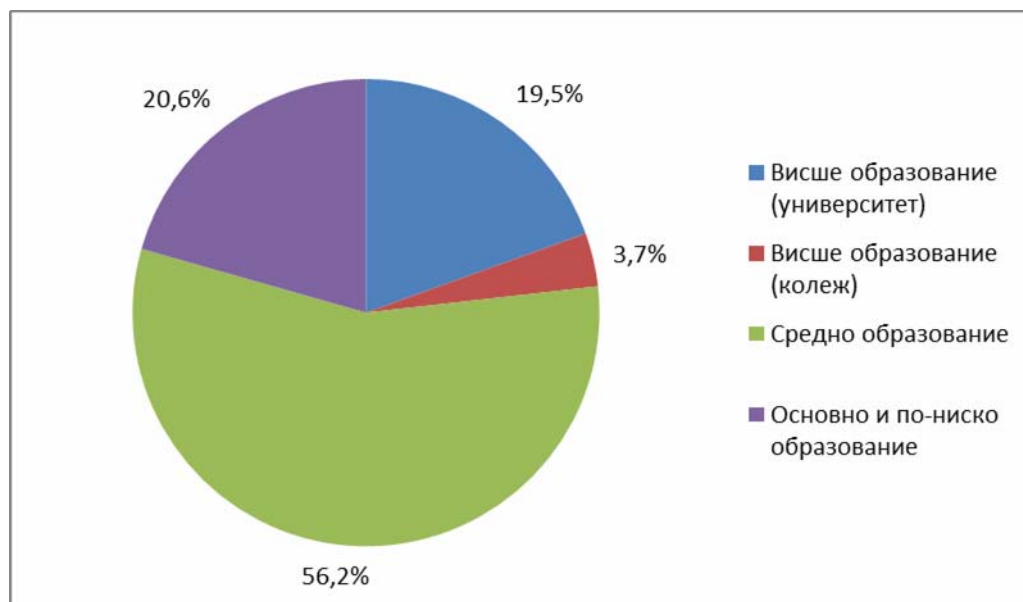

ОБРАЗОВАНИЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 2010/2011 УЧЕБНА ГОДИНА

Една от водещите цели на общоевропейската стратегия „Европа 2020“ е подобряване на образователното равнище на населението, по-специално намаляване на дела на преждевременно напусналите училище и увеличаване на дела на населението с висше или еквивалентно на висше образование.

През периода 2006 - 2010 г. образователната структура на населението¹ на възраст 25 - 64 години продължава да се подобрява, като следва ясно изразената тенденция на увеличение на броя и дела на населението с висше и средно образование при същевременно намаляване на броя и дела на хората с основно и по-ниско образование. Относителният дял на населението с висше образование (колеж и университет) се увеличава от 21.9% през 2006 г. на 23.2% през 2010 г., или с 1.3 процентни пункта, а на тези със средно образование се увеличава от 52.5 на 56.2%, или с 3.7 процентни пункта. Същевременно относителният дял на лицата с основно и по-ниско образование намалява с 5.0 процентни пункта - от 25.6 на 20.6%. Това означава, че понастоящем 79.4% от населението в най-активната възраст за трудова дейност (25 - 64 г.) е със средно или висше образование.

Фиг. 1. Образователна структура на населението на възраст 25 - 64 години през 2010 година

Измененията в образователната структура на населението показват резултатите от функционирането на образователната система и отношението на младите хора към образованието. Положителна тенденция се забелязва и в стойностите на показателя „дял на преждевременно

¹ Средногодишни данни от Наблюдението на работната сила.

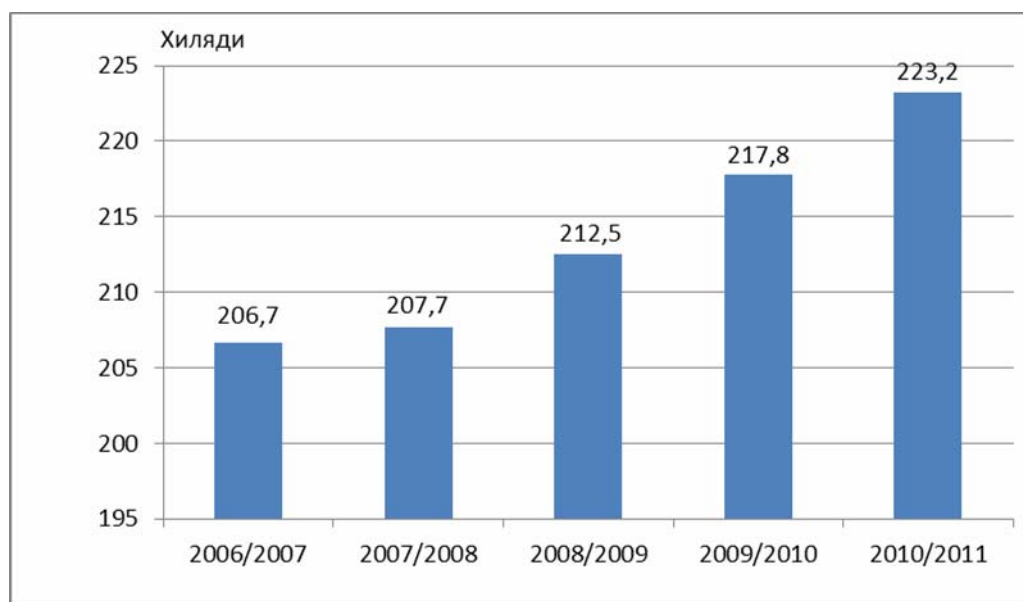
www.nsi.bg

напусналите образованието сред населението на възраст 18 - 24 години², които продължават да намаляват - от 17.3% през 2006 г. на 14.7% през 2009 г. и на 13.9% през 2010 година. Относителният дял на младежите на възраст 20 - 24 години със завършено най-малко средно образование през 2010 г. се повишава на 84.4%, като увеличението спрямо предходната година е в размер на 0.7 процентни пункта.

Предучилищно образование

През учебната 2010/2011 г. броят на самостоятелните детски градини с директор е 2 138, или със 124 по-малко в сравнение с 2009/2010 учебна година, като основно намаляват детските градини в селата - 112, или 90.3% от намалението на общия брой. Броят на децата, настанени в детските градини за учебната 2010/2011 г., е 223.2 хил., което е с 16.4 хил., или с 8.0% повече от броя им през 2006/2007 г. и с 2.5% повече в сравнение с предходната година. Обхватът на децата в детските градини, изчислен чрез груповия нетен коефициент на записване, нараства от 74.3% за 2009/2010 г. на 74.9% за 2010/2011 година. Постигнатият по-висок обхват на децата в детските градини е важен индикатор, който показва усилията на общинските администрации за по-пълно обхващане на децата в предучилищното образование.

Фиг. 2. Брой деца в детските градини

Средният брой деца в една детска градина за страната е 104, като за градовете този среден брой е значително по-голям - 150, а за селата - 52. Средният брой деца, формиращи една група, е 24, като в градовете този среден брой е 25, а в селата - 21.

Педагогическият персонал, зает в детските градини, е 19.6 хил., от които 1.2 хил. са директори без група. В сравнение с предходната учебна година общият брой на педагогическия персонал се увеличава със 113 души, или с 0.6%.

² Относителен дял (%) на лицата на възраст 18 - 24 години с по-ниско от средно образование, неучастващи в образование или обучение, сред населението на същата възраст.

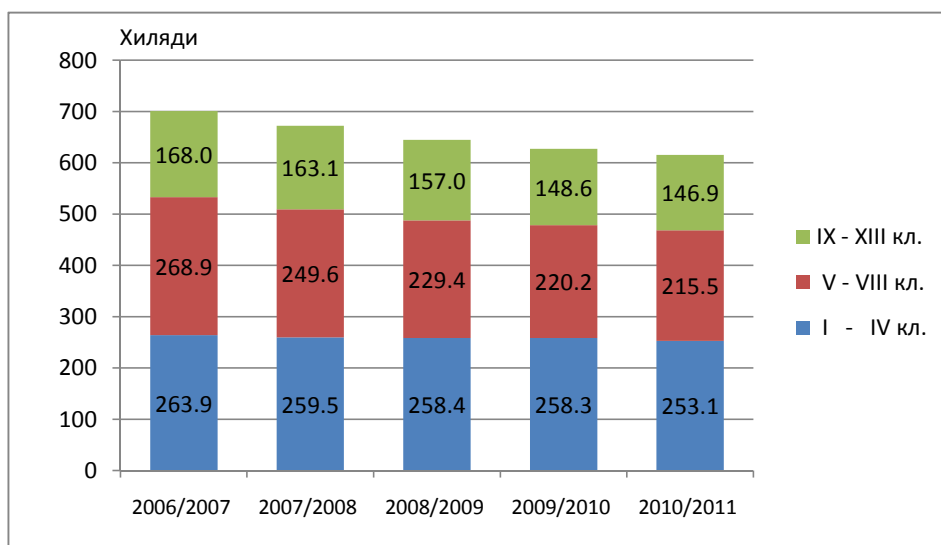
Алтернатива за една много малка част от родителите са частните детски градини. През 2010/2011 учебна година в страната функционират 49 лицензирани частни детски градини, посещавани от 1 784 деца, представляващи като относителен дял едва 0.8% от общия брой на децата в детските градини.

Общо образование

В началото на учебната 2010/2011 г. учебни занятия се водят в 2 096 общообразователни училища³, от които 155 начални, 1 360 основни, 12 прогимназии, 166 гимназии и 403 средни общообразователни училища (СОУ). В сравнение с предходната учебна година поради закриване или преобразуване общият брой на общообразователните училища намалява с 25.

През учебната 2010/2011 г. броят на учениците във всички видове общообразователни училища е 615.6 хил., от които 111.5 хил. в селата. В сравнение с предходната учебна година броят на учениците в общото образование намалява с 11.6 хил., или с 1.9%.

Фиг. 3. Учащи в общообразователните училища по групи класове

През учебната 2009/2010 г. общообразователните училища са напуснали по различни причини 19.6 хил. ученици, от които 13.5 хил. учащи в основното образование. Най-голям е относителният дял на учениците, които са напуснали по семейни причини - 9.8 хил., или 50.3% от общия брой на напусналите, следван от заминалите в чужбина - 24.5%, и на напусналите поради нежелание да учат - 18.4%.

Ранното чуждоезиково обучение все повече навлиза в началния етап на основното образование. Относителният дял на децата в общообразователните училища, изучаващи чужди езици в началните класове (I - IV), е 83.4%. Най-голям е дялът на изучаващите английски език - 87.6% от тези, които изучават чужди езици.

³ Вкл. три български училища в чужбина, финансирани от държавата.

През 2010 г. основно образование в общообразователните училища са завършили 51.2 хил. ученици, а диплома за завършено средно образование са получили 32.4 хил. души.

Учителите (вкл. директорите и помощник-директорите с преподавателска заетост) в общообразователните училища през учебната 2010/2011 г. са 47.2 хил., или с 1.1 хил. по-малко в сравнение с предходната година. Учителите са високообразовани - 90.9% имат завършена образователно-квалификационна степен „бакалавър” или „магистър”, а 8.6% са завършили образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър” или еквивалентна в миналото степен.

В учителската професия преобладават жените - 84.6% от общия брой на учителите.

На една паралелка в дневните общообразователни училища се падат средно по 22 ученици.

Към 1.10.2010 г. в страната има 68 функциониращи частни общообразователни училища, от които 5 начални, 29 основни, 2 прогимназии, 28 гимназии и 4 средни общообразователни училища (СОУ). В частните общообразователни училища се учат общо 6 179 ученици. Частният сектор в общото образование обхваща само 1.0% от общия брой на учениците.

В училищата и паралелките за деца със специални образователни потребности се учат общо 4.6 хил. деца, или с 0.5 хил. (9.1%) по-малко в сравнение с предходната учебна година. За тяхното обучение и възпитание полагат грижи 996 учители специалисти и 464 възпитатели.

Професионално образование и обучение

Професионалното образование и обучение през учебната 2010/2011 г. се осъществява в 21 училища по изкуствата, 422 професионални гимназии, 5 професионални училища и 36 професионални колежи с прием след средно образование. Общият брой на учащите в професионалното образование и обучение през тази учебна година е 161.5 хил. и в сравнение с учебната 2006/2007 г. намалява с 33.2 хил., или със 17.0%, а в сравнение с предходната - с 3.3 хил., или с 2.0%.

В професионалното образование преобладават момчетата, които са 61.0% от общия брой на учениците.

Най-висок е относителният дял на учениците, изучаващи специалности в област „Технически науки и технически професии” - 33.0% от учениците в програми за придобиване на III степен професионална квалификация и 30.9% от тези във II степен професионална квалификация. На второ място се нареждат учениците, изучаващи икономически специалности в област „Стопански науки и администрация” - 16.8% от записаните ученици в програми за придобиване на III степен професионална квалификация и 17.6% от записаните във II степен професионална квалификация.

През настоящата учебна година учителите, които работят в професионалните училища, са общо 13.8 хиляди. Преобладаващата част от тях - 92.7%, са високообразовани с придобити образователно-квалификационни степени „бакалавър” или „магистър”.

През 2010 г. средно образование в училищата по изкуствата, професионалните гимназии и професионалните училища са завършили с диплома 30.6 хил. души.

Втора и трета степен професионална квалификация през 2010 г. са получили съответно 14.8 хил. и 9.4 хил. души.

В професионалните училища и паралелки с прием след VI, VII и VIII клас 594 ученици са получили първа степен професионална квалификация.

В професионалните колежи с прием след завършено средно образование 1 866 души са придобили четвърта степен професионална квалификация.

През учебната 2010/2011 г. в 60 частни професионални училища се обучават 4 044 ученици, което е едва 2.5% от всички ученици в професионалното образование.

През учебната 2010/2011 г. значително се увеличава броят на лицата на възраст 16 и повече години, записани в програми за професионално обучение срещу заплащане за придобиване на степен на професионална квалификация в центрове за професионално обучение (ЦПО), професионални гимназии и професионални колежи. По степени на професионална квалификация разпределението им е: първа степен - 8.4 хил., втора степен - 4.7 хил., и трета и четвърта степен - 4.4 хиляди.

В сравнение с предходната година броят на записаните курсисти се увеличава общо с 4.7 хил. души, или с 36.2%. Показателно е желанието на лицата за повишаване или придобиване на нова квалификация, което предоставя допълнителни възможности на пазара на труда.

Висше образование

Общият брой на студентите в България през учебната 2010/2011 г., включващ записаните в четирите образователно-квалификационни степени („професионален бакалавър”, „бакалавър”, „магистър” и „доктор”), възлиза на 285.3 хил., което е с 26.6 хил., или с 10.3% повече в сравнение с учебната 2006/2007 година.

През 2006/2007 г. общият брой на компютрите във висшите училища, използвани за учебни цели, е 16.0 хил., като на 100 студенти в редовна форма на обучение се падат по 9.1 компютъра. През 2010/2011 г. общият брой на компютрите за учебни цели се увеличава на 20.7 хил., от които 15.0 хил. са ползвани за обучение на студентите в рамките на аудиторната заетост и на 100 студенти в редовна форма на обучение се падат по 10.7 компютъра. Увеличава се делът на компютрите с достъп до интернет от 85.2% през 2006/2007 учебна година на 94.1% през последната учебна година.

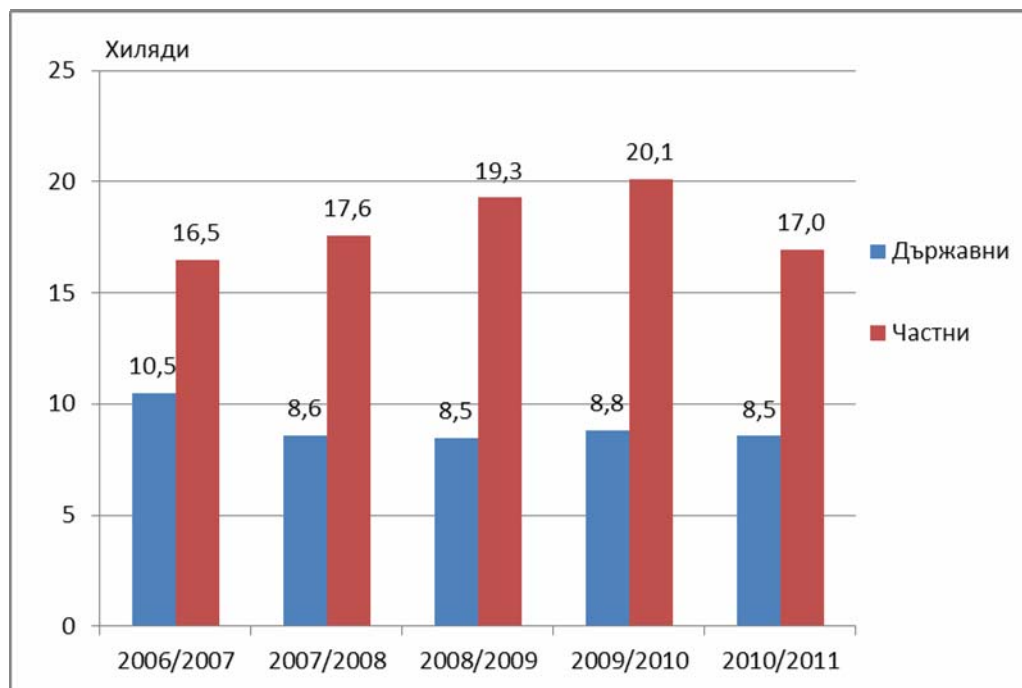
Образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър”

През учебната 2010/2011 г. за придобиване на образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър” се обучават общо 25.5 хил. студенти, от които български граждани са 25.3 хил., или 99.0%. От общия брой студенти в коледжите 17.0 хил., или 66.5% се обучават в частни колежи.

Наблюдава се спад на броя на студентите в коледжите с 3.4 хил. в сравнение с предходната учебна година.

Фиг. 4. Студенти в колежаите

В структурата на студентите по области на образованието най-висок относителен дял заемат обучаващите се по специалности в област „Стопански науки и администрация” - 40.3%, следван от този на студентите в област „Науки за обществото и човешкото поведение” - 17.8%, и „Спорт, туризъм и хотелиерство” - 13.4%.

През 2010 г. образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър” са придобили 6.9 хил. студенти, от които 99.3% са български граждани. Сред завършилите най-голям е броят на дипломираните в областите „Стопански науки и администрация” - 3.2 хил., или 45.6%, следван от „Науки за обществото и човешкото поведение” - 1.4 хил., или 20.2%, и „Спорт, туризъм и хотелиерство” - 0.7 хил., или 10.6% от общия брой на завършилите.

Преподавателите в колежаите са 1 375, като от тях 605, или 44.0% са на основна работа.

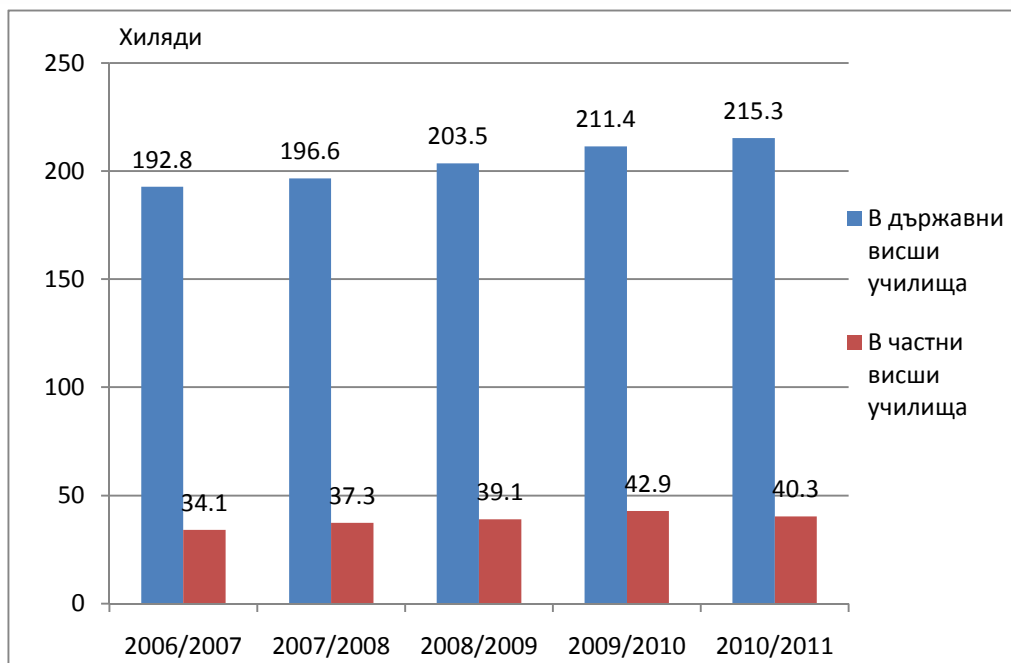
Образователно-квалификационни степени „бакалавър” и „магистър”

През учебната 2010/2011 г. за придобиване на образователно-квалификационни степени „бакалавър” и „магистър” се обучават 255.7 хил. студенти.

В частни университети се обучават 40.3 хил., или 15.8% от общия брой на студентите. След периода на нарастване на броя на студентите в частни университети през последните години, за 2010/2011 г. се наблюдава спад от 5.9% в сравнение с предходната година.

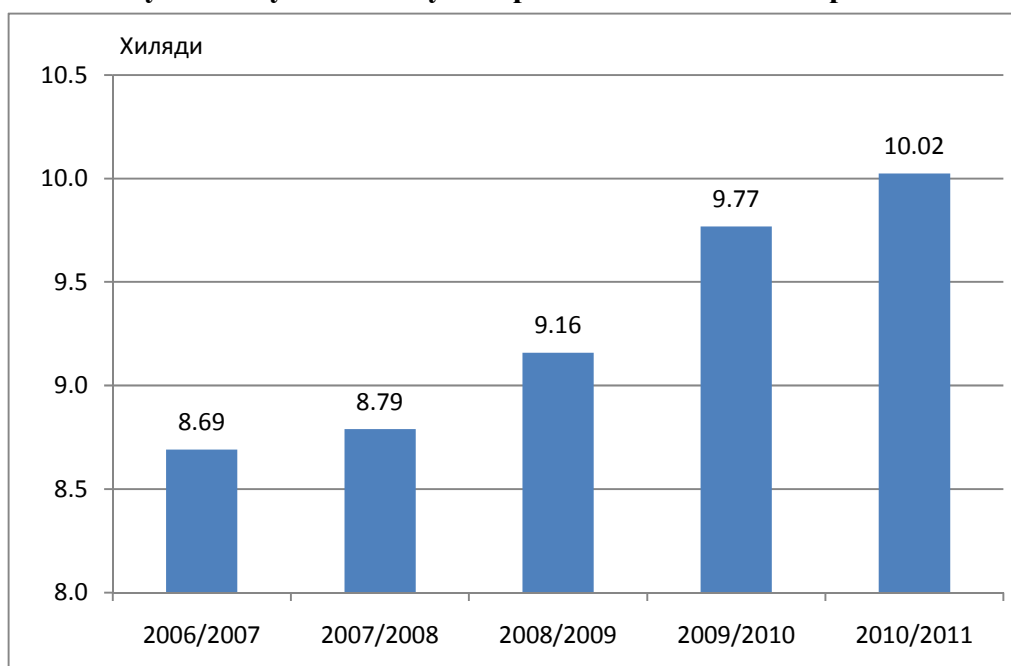

Фиг. 5. Студенти в университетите и специализираните висши училища

През учебната 2010/2011 г. студентите - български граждани, в университетите и специализираните висши училища са 245.6 хил., или 96.1%. Броят на студентите - български граждани, се увеличава незначително в сравнение с учебната 2009/2010 г. с 1.1 хил., или с 0.5%. Броят на чуждестранните студенти е 10.0 хил., или с 2.5% повече от предходната учебна година. От началото на наблюдавания период броят им нараства с бавни темпове.

Фиг. 6. Студенти чужденци в университети и специализирани висши училища

Най-голямо увеличение се наблюдава при студентите от Турция - от 2.0 хил. през 2006/2007 г. на 4.6 хил. през настоящата учебна година. През 2010/2011 г. те представляват 45.7% от всички чуждестранни студенти у нас, следвани от студентите от Гърция - 12.5%, и Република Македония - 11.6%. В същото време се наблюдава отлив на студенти от Република Македония. Броят им е намалял с 66.1% от началото на наблюдавания период.

В структурата на студентите по области на образованието най-висок относителен дял заема област „Стопански науки и администрация” - 22.3%, следван от „Технически науки и технически професии” - 14.0%, и „Науки за обществото и човешкото поведение“ - 11.8%. Най-малки са дяловете на студентите в областите „Ветеринарна медицина” - 0.6%, „Природни науки“ - 0.5%, и „Математика и статистика” - 0.3%.

За учебната 2010/2011 г. са приети 48.3 хил. нови студенти - български граждани, при 49.3 хил. през предходната година.

Броят на новоприетите студенти в магистърски програми след завършена образователно-квалификационна степен („професионален бакалавър” или „бакалавър”), е 23.4 хиляди. От тях 2.3 хил., или 9.9% са записани по програми след завършена степен „професионален бакалавър”.

През 2010 г. у нас висше образование, степени „бакалавър” и „магистър”, са завършили 53.0 хил. студенти, от които 51.3 хил. са български граждани. Най-висок е относителният дял на дипломиралите се студенти от следните области на образование: „Стопански науки и администрация” - 32.0%, „Науки за обществото и човешкото поведение” - 13.7%, и „Технически науки и технически професии” - 12.4%. Едва по 0.3% от общия брой студенти са се дипломирали в областите „Ветеринарна медицина“ и „Математика и статистика“.

В частните университети са се дипломирали 13.0% от всички дипломирани в образователно-квалификационни степени „бакалавър” и „магистър”.

Броят на преподавателите в университетите и специализираните висши училища е 21.1 хил. през 2010/2011 година. На основна работа са 13.1 хил., или 62.4% от общия им брой.

Образователна и научна степен „доктор”

Към 31.12.2010 г. у нас се обучават 4 095 докторанти, като от тях 50.6% са жени. В сравнение с предходната 2009/2010 г. броят на докторантите се увеличава с 245 души, или с 6.4%.

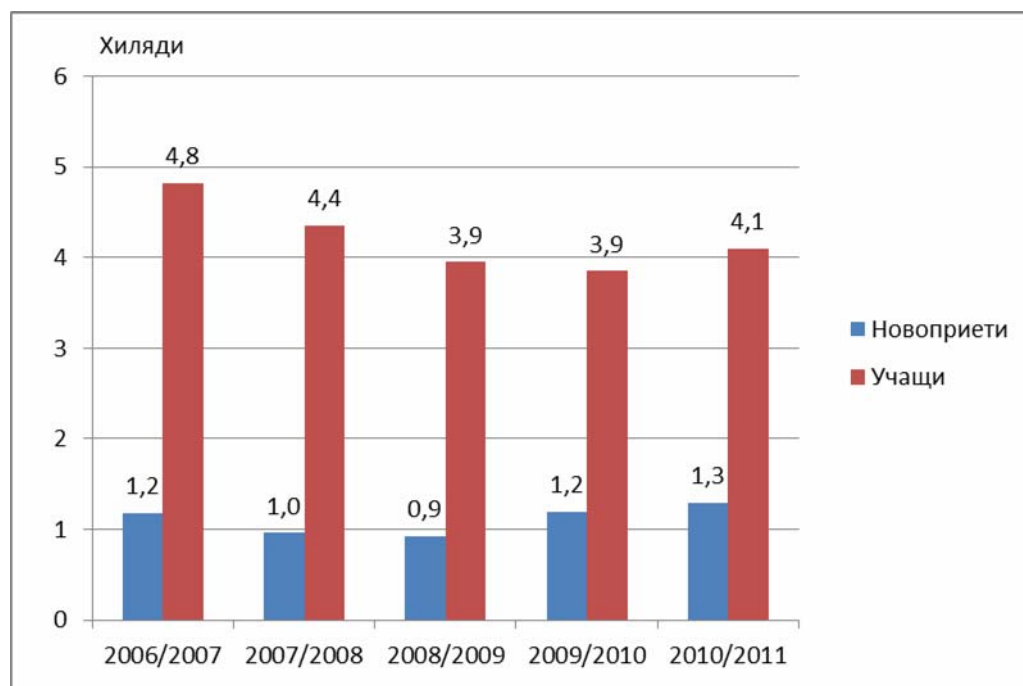
Чуждестранните докторанти, обучаващи се в България, са 220, или 5.4% от общия брой. Най-голям дял заемат докторантите от Република Македония - 20.0% от общия брой чуждестранни докторанти, следвани от тези от Гърция - 16.8%, и Турция - 9.1%.

Зачислените докторанти през 2010 г. са 1 292, от които 621, или 48.1% са жени.

Фиг. 7. Брой докторанти - новоприети и учащи

През 2010 г. образователна и научна степен „доктор” са придобили 596 души, от които 285, или 47.8% са жени. При мъжете най-голям е броят им в област „Технически науки и технически професии” - 25.1% от общия брой на завършилите мъже, следван от област „Хуманитарни науки” - 10.3%, и „Здравеопазване” - 10.0%. В структурата на дипломираните по области на образованието жени най-голям относителен дял заема област „Хуманитарни науки” - 12.6%, следван от „Технически науки и технически професии” - 11.9%, и „Науки за обществото и човешкото поведение” - 11.2%.

Методологични бележки

Статистиката на образованието е изградена на базата на Регламент на Европейския парламент и на Съвета № 452 от 2008 г. относно изготвянето и развитието на статистиката на образованието и ученето през целия живот, действащата нормативна уредба на България в областта на образованието, Международната стандартна класификация на образованието (МСКО) - ревизия 1997 г. (ISCED - 97), и съпътстващите я методически ръководства.

Националният статистически институт (НСИ) провежда ежегодни изчерпателни изследвания, характеризиращи дейността на образователните институции.

Образователни институции са тези, които директно провеждат обучение по образователни програми с учащи в организирани класове (групи) на място или чрез дистанционна форма на обучение. Провежданите в тях програми водят до придобиване на степен на образование и/или степен на професионална квалификация.

Самообучаващите се лица и фирмите, провеждащи курсове за квалификация, езиково обучение и др., не попадат в обхвата на дефиницията на учебните образователни институции.

Чрез своите изследвания НСИ се стреми да установи броя на учащите в системата на образованието към определена дата на наблюдение. На тази основа се изчислява международно възприетият показател „степен на участие на населението в образователната система” като относителен дял на записаните ученици от определена възрастова група към броя на постоянното население на страната от същата възрастова група.

Повече информация и данни за образованието могат да бъдат намерени на интернет страницата на НСИ - <http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=23>.

Таблица 1

Учебни институции по вид

	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011 (Брой)
Общо	5838	5782	5303	5298	5200
Детски градини	2470	2456	2291	2262	2138
Общообразователни и специални училища	2654	2563	2254	2201	2175
Начални (I - IV клас)	252	226	169	156	156
Основни (I - VIII клас)	1791	1729	1487	1453	1429
Прогимназии (V - VIII клас)	20	18	16	14	13
Гимназии (IX - XIII)	170	176	167	165	166
Средни общообразователни (I - XIII клас)	421	414	415	413	411
Професионални	506	503	487	487	484
Училища по изкуствата	20	21	21	21	21
Професионални гимназии	458	449	433	422	422
Професионални колежи след средно образование	23	28	28	39	36
Професионални училища	5	5	5	5	5
Центрове за професионално обучение ¹	155	207	218	295	350
Висши	53	53	53	53	53
Самостоятелни колежи	10	10	10	10	9
Университети и специализирани висши училища	43	43	43	43	44
Колежи, в структурата на университети и специализирани висши училища	36	31	28	23	22

¹ Центрове, провеждащи програми за придобиване на степен на професионална квалификация.

Таблица 2

**Записани учащи по степени на Международната стандартна класификация
на образованието (МСКО '97)**

	(Брой)				
	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
Общо	1381948	1349508	1322952	1314836	1307705
Предучилищно образование (МСКО - 0)	206745	207682	212454	217804	223186
Начално образование (I - IV клас, МСКО - 1)	267584	262701	261007	260340	255086
Прогимназиално образование (V - VIII клас, МСКО - 2А)	276057	256231	235022	225055	219980
Професионално обучение за възрастни - I степен професионална квалификация (МСКО - 2С) ¹	4984	8615	5992	4640	8403
Средно образование (IX - XIII клас, МСКО - 3А, 3С)	357286	337090	319813	306925	303375
Професионално обучение за възрастни - II степен професионална квалификация (МСКО - 3С) ¹	4181	5283	6441	4620	4737
Професионално обучение след средно образование (МСКО - 4С)	3984	4020	4368	4716	3224
Професионално обучение за възрастни - III и IV степен професионална квалификация (МСКО - 4С) ¹	2435	3423	3608	3650	4449
Висше образование (МСКО - 5В, 5А, 6)	258692	264463	274247	287086	285265
Колежи (МСКО - 5В)	26953	26169	27724	28947	25511
Университети и специализирани висши училища (МСКО - 5А)	226923	233941	242574	254289	255659
Докторантура (МСКО - 6)	4816	4353	3949	3850	4095

¹ Вкл. обучаващите се в професионални гимназии и колежи.

Таблица 3

Преподаватели по степени на Международната стандартна класификация на образованието (МСКО '97)

	(Брой)				
	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
Общо	119694	115962	108305	106024	104078
Предучилищно образование (МСКО - 0)	19305	19456	19348	19466	19579
Начално образование (I – IV клас, МСКО - 1)	17054	16586	15259	15054	14780
Прогимназиално образование (V - VIII клас, МСКО - 2А)	25567	24023	21132	20122	19867
Средно образование (IX - XIII клас, МСКО - 3А, 3С)	33927	32202	29412	28169	26903
Професионално обучение след средно образование (МСКО - 4С)	405	488	482	551	517
Висше образование (МСКО - 5В, 5А, 6)	23436	23207	22672	22662	22432
Колежи (МСКО - 5В)	2136	1882	1566	1385	1375
Университети и специализирани висши училища (МСКО - 5А)	21300	21325	21106	21277	21057